

Економіка: проблеми теорії та практики : зб. наук. пр. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2007. – Вип. 230, т. 2. – С. 303–308.

4. Фатхутдинов, Р. А. Конкурентоспособность: экономика, стратегия, управление [Текст] / Р. А. Фатхутдинов. – М. : ИНФРА-М, 2000. – 312 с.

Отримано 15.03.2009. ХДУХТ, Харків.

© В.І. Карсекін, В.М. Селютін, Н.М. Севериненко, О.О. Пархоменко, 2009.

УДК 658,112:658.6“312”

О.В. Носова, д-р екон. наук (ХДУХТ, Харків)

О.В. Ольшанський, канд. екон. наук (ХДУХТ, Харків)

К.С. Ольшанська, асп. (ХНУ ім. В.Н. Каразіна, Харків)

М.М. Задорожний, магістр (ХДУХТ, Харків)

ПЕРСПЕКТИВИ ТЕРИТОРІАЛЬНО-ГАЛУЗЕВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ ТОРГІВЛЕЮ ТА РОЗДРІБНОЮ МЕРЕЖЕЮ

Розглянуто територіально-галузеву організацію управління торгівлею. Встановлено, що територіально-галузєва організація торгівлі повністю відповідає всім ознакам системи і має за мету задоволення потреб населення регіону в товарах та послугах. Роздрібна торговельна мережа регіону є відкритою системою і доступна для багатьох суб'єктів господарювання незалежно від організаційно-правового статусу та форми власності.

Рассмотрены вопросы, связанные с территориально-отраслевой организацией управления торговлей. Установлено, что территориально-отраслевая организация торговли полностью соответствует всем признакам системы и ставит перед собой цель удовлетворение потребностей населения региона в товарах и услугах. Розничная торговая сеть региона является открытой системой и доступна для всех субъектов хозяйствования независимо от организационно-правового статуса и формы собственности.

The questions, which connecting with territorial-branch organization of trade management, were considered. Determine that territorial-branch organization of trading completely corresponds to all sign of the system and puts before itself purpose, which should satisfy population requirements of the region in goods and service. The region retail trade network is an open system and available to all agents of the management regardless of organizing-legal status and property category.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Головна функціональна риса торгівлі – поєднати разом споживача і продавця, та на єдиній основі забезпечити населення товарами та послугами, стати потрібною та корисною суспільству. Основу об'єднання інтересів покуп-

ця та споживача складає попит на товари та послуги, які задовольняє роздрібна торговельна мережа.

Суспільство в цілому стурбоване такими потребами, як стан споживчого ринку, зайнятість, інвестиції та економічне зростання, нестабільність цін, збільшення вартості “споживчого кошика”, невисокий рівень життя населення, використання та зберігання природних ресурсів, загальний стан економіки [3]. Кожен з цих показників має власну цінність та власні обмеження, проте жоден з них не в змозі створити повну картину ринку товарів широкого споживання. Баланс цих показників часто порушується з появою нової технології, методів маркетингу, кон'юнктурних або політичних змін, тобто діяльність споживчих ринків – це процес, що постійно змінюється.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Одним з порівняно нових підходів до аналізу діяльності ринку є теорія організації галузі [3]. Вона розглядає дві основні групи факторів: структуру галузі (кількість та розмір мережі підприємств, ступінь диференціації продукту, умови виходу на ринок) та поведінку ринку (ринкові ціни, продукти та стратегія їхнього просування). При цьому важливо враховувати як інтереси покупців, так і комерційні інтереси продавців, але незважаючи на це, питання територіально-галузевого управління торгівлею потребують додаткових досліджень.

Мета та завдання статті. Завданням даної статті є визначення суті нової структурної моделі організації торгівлі з метою наближення структури організації вітчизняної торгівлі до моделей розвинених країн.

Викладення основного матеріалу дослідження. Ключову роль у підвищенні ефективності торгівлі відіграє конкуренція. Торгівля як сфера економіки за своєю формою і змістом належить до складних соціально-економічних систем і виконує життєво важливі завдання та функції як в масштабах держави, так і в межах окремого регіону, а також посідає особливе місце в структурі національної економіки та в системі економічних відносин. Торгівля опосередковує товарно-грошовий обмін у величезних розмірах (майже 0,5 трлн грн щороку), формує не менш ніж 12% ВВП, є важливим чинником економічного зростання, відіграє значну роль у реалізації соціальної політики, ринкової орієнтації національної економіки, формуванні конкурентного середовища.

Особливістю сучасного розвитку внутрішньої торгівлі є позитивна і стійка динаміка її результативних показників. Середньорічні темпи зростання товарообороту починаючи з 2002 року перевищують 15%, що вдвічі вище за темпи зростання ВВП. Спостерігаються пози-

тивні тенденції у структурі товарообороту, кон'юнктурі ринку, розвитку матеріально-технічного потенціалу, торговельної мережі (табл.).

Для торгівлі як соціально-економічної системи характерна низка функцій. Провідною є обмін результатів праці (продукції, послуг) на гроші, тобто реалізація виробленої споживчої вартості. При цьому масштаби, структура обміну стають дедалі складнішими за рахунок складності мас товарів, продукції, послуг, у тому числі іноземного походження.

Таблиця – Показники розвитку роздрібної торгівлі України в 1990–2006 рр.

Рік	Обсяг роздрібного товарообороту, млн грн	Темпи зростання роздрібного товарообороту, %	Питома вага, у %	
			Продовольчих товарів	Непродовольчих товарів
1990	78	111,5	44,4	55,6
1995	11964	86,1	63,1	36,9
2000	28757	108,1	51,9	48,1
2002	39691	115,0	48,0	52,0
2004	67556	121,9	43,9	56,1
2006	129952	126,4	38,2	61,8

Розрахунки свідчать, що тільки для задоволення потреб населення в споживчих товарах і послугах у межах мінімальних норм роздрібний товарооборот торгівлі необхідно довести до 220 млрд гривень на рік при сучасних обсягах – 129,9 млрд гривень, тобто збільшити майже у два рази [4]. Це означає, що в перспективі ця функція розширюватиметься, відповідно зростатимуть і масштаби роздрібної торговельної мережі, яка має забезпечити реалізацію зростаючих обсягів товарообороту.

Раніше лише обмін товарів народного споживання вважався моментом відтворення, що штучно звужувало відносини обміну у сфері обігу засобів виробництва. У нових умовах відносини обміну реалізуються в повнішому обсязі, поряд із споживчими товарами об'єктом обміну стає продукція, засоби виробництва, нерухомість, об'єкти інтелектуальної власності, цінні папери. Обмін пов'язує виробництво та споживання і тим самим замикає відтворювальний процес, тому важливо, щоб товарно-грошовий обмін був мінімальним, що залежить від умов реалізації іншої функції торгівлі – руху товарів та пропускної здатності роздрібної торговельної мережі.

Доставку товарів зі сфери виробництва до сфери споживання, як функцію торгівлі необхідно розглядати з позиції прискореної доставки товарів до сфери споживання з максимальним збереженням їх споживчих властивостей і мінімальними затратами, що набуває особливої актуальності в умовах роздробленості й територіальної зосередженості товаровиробників і споживачів. За підрахунками фахівців у сфері обігу товари проходять у середньому 4-5 організаційних ланок і тривалість доставки товару до споживача є значною. Якщо товар у виробництві перебуває 5-6 днів, у дорозі – до 10 днів, то в кінцевих ланках товарообігу – 35-40 днів. У нових умовах ринку в міру інтеграції торгівлі України в міжнародні зв'язки тривалість руху товару зростатиме, причому суттєво. Відповідно підвищиться рівень витрат обігу, сповільниться оборотність [1; 2].

Важливою функцією торгівлі в нових умовах є функція активного впливу на виробництво і споживання. Ідеться про підпорядкування виробничих програм підприємств потребам і вимогам ринку, реалізації маркетингових стратегій товаровиробників, а також про активний вплив торгівлі на структуру споживання, організацію післяпродажного обслуговування. У зв'язку з цим можна очікувати прагнення товаровиробників заручитися гарантією з боку торгівлі відносно збуту продукції для того, щоб знизити ризик і небезпеку банкрутства. Відповідно до цього подорожчають послуги торгівлі, розшириться апарат товарного обігу, з'являться принципово нові функціональні організації в торговельній сфері. Функції торгівлі не тільки суттєво ускладнюватимуться, вони набуватимуть якісно нового змісту. Їх реалізація стане неможливою в межах існуючих організаційних форм, оскільки вони не вписуються в систему обігу товарів та послуг, характерну для ринкової економіки. Будуть видозмінюватись і форми організації матеріально-технічної бази торгівлі розміщення роздрібно-торговельної мережі.

Складні завдання і функції торгівлі потребують зосередження в цій сфері величезних ресурсів для забезпечення її нормального функціонування. У сфері торгівлі сьогодні зосереджено 22 млрд грн основних фондів, близько 186 млрд грн або 35,3% оборотних коштів і 23,1 млрд запасів товарів, частка сфери обігу становить не менш як 15% трудового потенціалу України. Ресурсний потенціал сфери торгівлі поступається лише промисловості та сільському господарству [4].

До складу торгівлі як соціально-економічної системи входять численні організаційні елементи: більше 100 тисяч роздрібних підприємств, організацій, об'єднань, понад 1500 оптових організацій та їх асоціацій.

Ядро системи торгівлі становлять організаційні елементи у вигляді підприємств торгівлі, які об'єднуються в роздрібну торговельну мережу для практичної реалізації соціально-економічних функцій торгівлі. Це є першою ознакою торгівлі як системи, що повністю властива для торгівлі регіону як територіальної системи. Другою ознакою характеризується система як сукупність елементів, що взаємопов'язані та перебувають у рівнозначних відносинах. У торгівлі всі складові взаємодіють на базі розгалуженої системи зв'язків. Між суб'єктами торгівлі найбільш розповсюджені господарські зв'язки, які опосередковують рух і обмін величезної маси товарів, технологічні зв'язки, які вважаються ще більш системоутворювальними, ніж господарські. Технологічні зв'язки повинні забезпечити єдність і безперервність торговельно-технологічних процесів. Співробітництво і взаємодія між підсистемами торгівлі підтримуються економічними зв'язками, інтеграційними та операційними зв'язками.

Уся сукупність зв'язків виражає комплекс складних відносин, які виникають у торгівлі: економічні, соціальні, технологічні, правові. Відносини виникають з приводу виробництва, розподілу, споживання, обміну. Безперечно, у торгівлі переважають відносини з приводу обміну в товарно-грошовій формі. Саме ці відносини визначають характер та інтегративні властивості торговельної системи регіонального та місцевого рівня.

Інтегративність є третьою ознакою системи. У торгівлі як соціально-економічній системі об'єднані різноякісні об'єкти, але в цілому однорідної діяльності. При цьому, кожному окремому елементові не властиві якості, характерні для системи. Торговельна система не зводиться до простої сукупності елементів. Сума властивостей окремих елементів не виражає суму властивостей системи. На реальному рівні окремі види торгівлі доповнюють одна одну, що особливо чітко проявляється в спеціалізації роздрібно-торговельної мережі, де продовольчі магазини не можуть замінити магазини непродовольчої групи.

Наступна ознака – еволюційний характер розвитку. Торговля як система розвивається за законами еволюції, де поєднується детермінізм і стохастичність, нестабільність і рівновага, циклічність і хаос. Так еволюція зумовлює властивості синергії, отже сприяє самоорганізації системи.

І остання ознака, властива торговельній системі – цілісність. У сфері торгівлі впорядковані об'єкти, підсистеми, що взаємодіють як одне ціле, оскільки вони взаємозалежні, взаємопов'язані та функціонують заради єдиної кінцевої мети – забезпечення процесу товарно-грошового обміну й отримання прибутку.

Висновки. Таким чином, територіально-галузева організація й управління торгівлею та роздрібною торговельною мережею повністю відповідають всім ознакам системи і має за мету задоволення потреб населення регіону в товарах та послугах. Роздрібна торговельна мережа регіону є відкритою системою і доступна для багатьох суб'єктів господарювання незалежно від організаційно-правового статусу, форми власності або відомчої належності. Тут функціонують як юридичні, так і фізичні особи в різноманітних формах: магазини, кіоски, аптеки, оптові бази, товарні склади, ринки.

Функціональна структура являє собою склад елементів, що виражають основні функції торгівлі. Донедавна ядро функціональної структури утворювали такі канали: матеріально-технічне забезпечення, заготівля сільськогосподарської продукції та торгівля товарами народного споживання, які в різних формах створювали сферу товарного обміну. В умовах ринкових відносин ця структура суттєво трансформується.

Державний класифікатор видів економічної діяльності в Україні також об'єднує всі раніше відомі організаційні форми до однієї групи. У новій класифікації торгівля ототожнює всі відомі раніше організаційні форми сфери товарного обігу. Тому у функціональному плані структура торгівлі значно розширилась, охопивши при цьому більш як 55 підкласів, тобто видів і різновидів торгівлі, не менш 45 класів роздрібною торгівлі, майже 10 класів торгового посередництва і стільки ж класів торгівлі послугами. Фактично нова функціональна модель торгівлі містить три сектори – оптову, роздрібну торгівлю та торговельне посередництво.

Суть нової структурної моделі торгівлі полягає в тому, що вона матиме не галузевий, а функціональний характер. Слід особливо підкреслити, що така трансформація торгівлі не тільки відповідає гармонізованому класифікатору видів економічної діяльності, а й наближає структуру вітчизняної торгівлі до моделей розвинених країн.

Список літератури

1. Голошубова, Н. О. Організація торгівлі [Текст] / Н. О. Голошубова. – К. : Книга, 2004. – 560 с.
2. Гончаров, П. Г. Организация торговли продовольственными товарами [Текст] / П. Г. Гончаров, В. Ф. Егоров. – М. : Экономика, 1999. – 318 с.
3. П'ятницька Г. Т. Управління підприємством в епоху глобалізму [Текст] : монографія / Г. Т. П'ятницька. – К. : Логос, 2006 – 568 с.
4. Статистичний щорічник України за 2006 рік [Текст] / Державний комітет статистики України ; ред. О. Г. Осауленко. – К. : Консультант, 2007. – 551 с.

Отримано 15.03.2009. ХДУХТ, Харків.

© О.В. Носова, О.В. Ольшанський, К.С. Ольшанська, М.М. Задорожний, 2009.